

ISTORIOGRAFIE

Muzicieni români în texte și documente (XX)

Fondul Ionel Perlea

Viorel COSMA

Unul dintre cei mai loviți de soartă muzicieni români a fost fără îndoială, dirijorul, compozitorul și profesorul **Ionel Perlea** (1900 – 1970). Un infarct în timpul concertului, un atac de congestie cerebrală, urmat de paralizia brațului drept, o întemnițare în lagărul hitlerist (1944 – 1945), o despărțire dureroasă de Ograda lui natală și de țara unde își lăsase colegii de breaslă, la care a ținut mai mult decât la familia sa – iată pe scurt câteva etape și întâmplări dramatice, ce i-au marcat existența. Totuși, cariera strălucită de dirijor la *Teatro alla Scala* și la *Metropolitan-Opera* din New York i-a mai îndulcit suferințele.

În anul 1970, când lucram la monografia „*Elena Teodorini*”, am cunoscut-o pe cea mai îndrăgită elevă a sa, pianista și cântăreața de lied și operă, **Viorica Teișanu** (1900 – 1987). Căsătorită imediat după cel de Al Doilea Război Mondial cu pianistul corepetitor al Operei Române din București, **Nicolae Lubimirov** (1888 – 1972), „scafandru muzician” (cum l-a numit Ionel Perlea – directorul care l-a angajat la prima scenă lirică din București, scoțându-l din mediul marinăresc), Viorica Teișanu ne-a oferit copiile unui set de scrisori autografe ale marelui dirijor, adresate soțului ei (mângâiat cu apelativul „**Lubache**”), în perioada anilor 1945 – 1969. Atât eu, cât și posesoarea documentelor, am publicat – după moartea lui Ionel Perlea – unele extrase din corespondența cu Nicolae

Lubomirov, însă importanța acestor scrisori pentru viitoarea monografie (anunțată de compozitorul Theodor Grigoriu, executorul testamentar al întregii sale moșteniri artistice, aduse din America la București) m-a determinat să le public în integralitate.

Departa de a fi o simplă și banală mărturie de prietenie pasageră între doi colegi, corespondența lui Ionel Perlea cu Nicolae Lubomirov este un tezaur de idei, de sentimente umane, de surse de viață clocotitoare, de artă adevărată, consumată într-un mediu de intensă profesionalitate muzicală. Dirijorul obișnuia să scrie o epistolă fluviu (17 pagini, de pildă în 1947) care, trimisă soției, Lisette Cotescu sau prietenului Lubomirov, circula – spre luare la cunoștință – în mâinile lui Mihail Jora, Alfred Alessandrescu, Nicolae Missil, Dinu Bădescu etc. Impactul dirijorului român cu orchestra din Milano de la Scala l-a șocat atât de puternic, încât s-a simțit obligat să descrie în amănunt fiecare repetiție, fiecare spectacol, fiecare concert.

Poposit în cel mai important teatru liric al Europei, Ionel Perlea nu a uitat că este român și grija în promovarea cântăreților Tomel Spătaru, Petre Munteanu, Lucia Bercescu, s-a dovedit un gest singular, egalat peste decenii la Opera de Stat din Viena doar de Ioan Holender. Este adevărat că nu i-a fost ușor dirijorului să-i susțină pe compatrioții săi, fiindcă și-a găsit „năpasta” în dirijorul de duzină, Constantin Țurcanu, care l-a șicanat cât a putut de mult.

Întreaga bogăție de angajamente, venite ca un potop, imediat după debutul său la Scala, se află în scrisorile/document ale dirijorului nostru. Comparația cu mentalitatea derizorie a instrumentiștilor și cântăreților bucureșteni ocupă un loc preponderent în aproape toate scrisorile, când Ionel Perlea descrie climatul artistic excepțional întâlnit în teatrele din Italia. Admirația sa pentru orchestră a fost totală (doar formațiile din Viena și Berlin – scria maestrul – se puteau apropia de orchestra Scalei), în schimb nivelul corului rămânea singular, la o ștachetă mondială. Operele lui Verdi, Puccini, Rossini, le cântă toți instrumentiștii aproape fără partituri, fiindcă „le visează”. „*Rigoletto*” ți-l cântă și în somn!

Dăruirea instrumentiştilor este ca o femeie frumoasă, senzuală, înamorată, care se dăruieşte toată!

Imaginea privind înaltul nivel artistic al italienilor, care se desprinde din corespondenţa lui Ionel Perlea, se citeşte la fiecare rând, iar dirijorul trăieşte – poate – cea mai sublimă şi singura bucurie a carierei artistice pe care nu a atins-o nici la Cluj, nici la Bucureşti. Concluzia? „Publicul entuziast! Dragostea pentru mine, parcă aş fi deja italian!”

Viorel Cosma

Autor: Ionel Perlea

Destinatar: Nicolae Lubomirov

Locul şi data: [Milano] 1945

Limba română

Scrisoare (copie)

Colecţia Viorel Cosma

Dragă Lubache şi scumpe prietene,

Sunt sigur că eşti supărat pe mine pentru că nu ți-am scris până acum, nici măcar ca să-ţi mulţumesc din toată inima pentru mantaua marinărească de anul trecut. Aş fi dorit în cazul acesta ca lungile mele scrisori pe care le trimit regulat să conteze tot aşa cum ar fi fost scrise şi pentru tine, evident că ar fi o muncă inutilă de a repeta în alte scrisori acelaşi lucru.

Dar pentru a scormoni totuşi alte rânduri din partea ta, iată-mă acum în adresă directă către tine, şi astfel sper, dacă eşti într-adevăr supărat, că vei trece peste tăcerea mea, pe care o rup acum.

Nu mă obliga însă acum să repet ce am scris şi lui Lisette, ea îţi va citi din scrisoare lucrurile care te interesează.

Tu ce mai faci şi cum te descurci în viaţa de astăzi? Aş vrea să aud că nu ai de nimic a te plânge, cel puţin din punct de vedere personal, căci greutăţile de trai de astăzi din cauza acestei inflaţii nenorocite sunt un rău comun, cari nu te ating mai tare decât întreaga societate. Trebuie însă să ne păstrăm calmul şi curajul, o să mai vină odată şi vremuri mai bune!

Cert este că toţi am devenit oameni săraci, temelile au fost complet sdruncinate, e un fapt împlinit şi deci o luăm da

capo. Despre isprăvile mele, proiecte și realizări, consultă te rog pe Lizette. Te rog acum din tot sufletul, mai scrie-mi, n'ai idee ce bucurie e pentru mine, care sunt astăzi atât de stingher, să primesc vești de la acei cari îmi sunt dragi.

Te îmbrățișez, bătrâne tovarăș de bucurii și necazuri – să nu înțelegi cuvântul „bătrân” greșit cumva! – și îți doresc numai bine.

În veche prietenie al tău

Ionel

*

PERLEA
VEUILLY sur SEINE (France)
5 Rue du général Langerac
Paris, 23 Novembre 40.

Dragă Găbache,

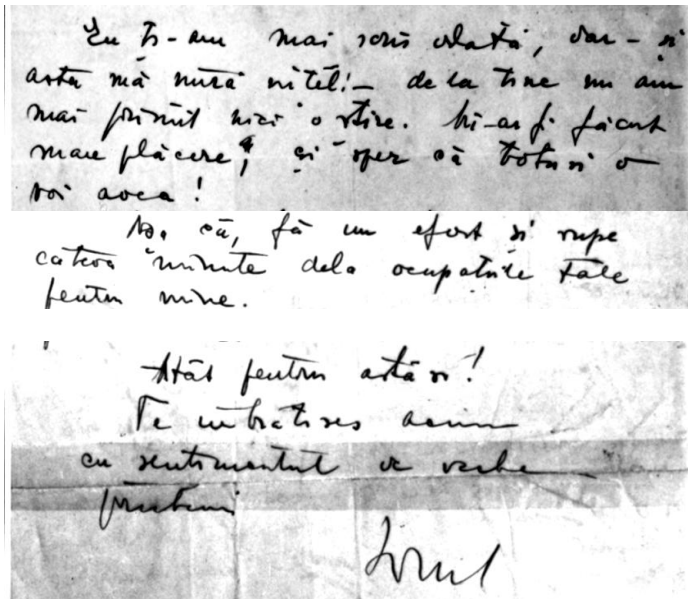
Păca mare a fost otrăva, ca să mă-ți
scriu numai recit, pentru a te felicita pentru noma
vrată ce ți ai creat-o! La-~~și~~ ro dea Dumnezeu
zile frumoase! De altfel sunt conștient, ca ai făcut
f. bine, prea erai singur în viața și așa nu
puteai continua la long aller!

Sobri tale te rog să-ți transmiți dragile
mele respectuoase și vorbă mea, ca' a o
cunoaște personal în curând sau mai târziu.

Și ce mă privește sunt un conștient
formidabil la pânză, ca fete o săptămână
rău și o săptămână cu veratua mea. De
data asta respiră-tea o fost cam lungă!

Facultăți nu-ți potestec nimic respice
câci probabil ai mai te în (a curat).

Tutur în mîie, ca la 13 Dec, seară mi-
foly din prin Radio della Torino.

Autor: Ionel Perlea
Destinatar: Nicolae Lubomirov
Locul și data: Neuilly sur Seine (France)
5 Rue du général Lanzerac
Paris, 23 Noiembrie 1946

Limba română
Scrisoare (copie)

Colecția Viorel Cosma

Dragă Lubache,

Prea mare a fost știrea, ca să nu-ți scriu numaidecât, pentru a te felicita pentru noua viață ce ți-ai creat-o! Să vă dea Dumnezeu numai zile frumoase! De altfel sunt convins, că ai făcut f. bine, prea erai singur în viață și așa nu mai puteai continua au long aller!

Soției tale te rog să-i transmiți omagiile mele respectuoase și dorința mea de a o cunoaște personal în curând sau mai târziu.

În ce mă privește simt un soulagement formidabil la gândul că peste o săptămână voi fi iară împreună cu nevasta mea. De data asta despărțirea a fost cam lungă!

Încolo nu-ți povestesc nimic despre mine, căci probabil ai mei te țin la curent. Totuși îți indic, că la 13 Dec., seara mă poți auzi prin Radio Torino.

Eu ți-am mai scris odată, dar – și asta mă miră nițel – de la tine n-am primit nici o știre. Mi-ar fi făcut mare plăcere și sper că totuși o voi avea!

Așa că, fă un efort și rupe câteva minute de la ocupațiile tale pentru mine.

Atât pentru astăzi! Te îmbrățișez acum cu sentimente de veche prietenie!

Ionel

*

Autor: Ionel Perlea

Destinatar: Nicolae Lubomirov

Locul și data: [Milano] 3 Feb. 1947

Limba română

Scrisoare (copie)

Colecția Viorel Cosma

Scumpe Lubache, mulțumiri pentru scrisoarea parvenită mie prin Scala, care mi-a făcut atâta bucurie. Și eu, la rândul meu, îți pot anunța marea veste, că triumful meu de la Scala, zilele trecute întrece tot ce am realizat până acum și toate așteptările mele. Din capul locului, pot să-ți confirm lucrul pe care îl doreai atât: am dirijat în picioare și bineînțeles fără partitură. Dar asta nu trebuie să te mire, căci o fac de când sunt în Italia la toate dirijările mele. Îți trimit criticile toate, din care vezi că nici una nu m-a atacat, nici una nu a făcut nici măcar cea mai mică rezervă la adresa mea, căci – bineînțeles – dacă

ar fi fost numai una mai slabă (ea ar fi fost trimisă numaidecât în țară). (Mister Turcanu care încearcă mai pe toate căile să-mi facă atmosferă proastă, ar fi trimis-o numai decât în țară. Dânsul de altfel nu a „daignat” să vină la spectacol).

Cum să-ți descriu nițel succesul? Mai întâi tot orașul nu vorbește decât de „senzațiunea Perlea”. E drept am avut și noroc: mi s-au pus la dispoziție interpreții cei mai buni, în frunte cu formidabila Ebe Stignani, rolurile mici susținute de cele mai superbe voci. Repetiții câte am vrut, o orchestră compusă din 18 primi, 16, 13, 10 și nouă contrabași, corul dumnezeesc studiat, iar toți maeștrii substituiți ai întregii Scale au fost la dispoziția spectacolului; nici lui Toscanini nu i s-ar fi putut pune mai mult la dispoziție.

După primele 3 repetiții de lectură cu orchestra, știam deja totul pe dinafară fără să mai am nevoie de partitură. La repetiția generală am fost formidabil ovaționat de tot ansamblul, în special de orchestră, iar la spectacol, chematele la cortină nu se mai terminau; orchestra rămăsese pe loc, ca să mă ovaționeze. De atunci primesc zilnic scrisori de admirație din toate colțurile, iar direcția Scalei este la culmea fericirii. Tot orașul este de acord că a fost cel mai desăvârșit spectacol din stagiunea asta.

Imediat după premieră, onorariile mele au crescut la aproape dublul; de acum încolo voi avea ca minim 50.000 lire pe seară. Pentru viitorul „Cosi fan tutte”, direcția Scalei, din propria inițiativă s-a oferit să schimbe contractul, oferindu-mi dublu cașeu. Iar astăzi mi-a comunicat agenția mea că direcția Scalei dorește de acum încolo o colaborare permanentă, și în consecință de câte ori voi avea alte oferte, să mă înțeleg întâi cu ei, pentru că au mari proiecte cu mine. Deja mi-au propus o serie de spectacole pentru stagiunea de vară și peste câteva zile voi încheia contractul.

Știi prea bine ce înseamnă un succes sau insucces la Scala. Imediat după asta, au început tratativele cu America și sînt convins că America va avea în curînd mare interes să mă aibă. Toată Italia știe deja de acest succes pentru că singurul teatru care interesează într-adevăr în sens mondial este Scala.

Au început ofertele și ar trebui să mă împart în trei ca să le pot accepta toate.

Orchestra Scalei, cu adevărat este un Stradivarius, coardele sunt fantastice, poate câteva lucruri la suflători ar putea fi încă mai perfecte. Apoi disciplina! Apoi seriozitatea fiecăruia! Uf! cînd mă gîndesc înapoi la atîția ani de măcinare la noi! Am impresia că tot ce am făcut înainte a fost o glumă.

Nu-i mai puțin adevărat că e relativ ușor să conduci o asemenea orchestră, ea te inspiră așa de formidabil prin cultura sunetului ei, prin precizia sa, că și dirijatul pe dinafară nu mai e nici o problemă și îți mărturisesc că nici performanțele de memorie a bătrînului Toscanini nu mai mă impresionează prea tare; cu această orchestră, fără să-ți dai aproape seama știi totul pe de rost.

Apoi un lucru, pe care aș dori să-l știe Dnii muzicanți de la București. Cînd noi le făceam cîte o observație pentru a obține un sunet mai frumos, ei la București se enervau, uneori se credeau chiar jigniți în orgoliul lor, în schimb, aici cînd nu faci observații, sau cînd lași un lucru neobservat, Scaliștii se supără sau te consideră incapabil și atunci ai pierdut partida. Dar cînd le ceri ceva în execuția unei fraze, sînt fericiți a mai adăuga ceva la perfecțiunea – bineînțeles cu condiția ca ceea ce spui să aibă cap și picior – și apoi ei se întrec cu ambiția pentru a-ți demonstra ție dirijor, că și ei sînt capabili de orice fineță. Dragă Lubache, aceste lucruri sînt superbe, nu am trăit nici o dată momente mai frumoase în repetiții de orchestră. La București, cînd aveam o repetiție, mă duceam eu înainte indispus și plictisit la gîndul ce mă aștepta; aci nu am cum să ajung mai repede la această plăcere și desfătare. Ce sensibilitate în orchestră! Ce precizie! Ce acustică! Ce minune de Teatru! Închipuiește-ți o execuție în care nu s-a comis nici pe scenă, nici în orchestră, toată seara, nici o singură greșeală, nici măcar cea mai mică? A fost într-adevăr perfect, așa cum nu mi s-a întîmplat pînă acum în viață.

Secretul marilor dirijori acum mi s-a desvăluit nițel, pentru că acum îmi dau bine seama cît sîntem noi dirijori în funcția unui ansamblu perfect. Este adevărat că în aceste condițiuni și dirijorul se înalță considerabil. Iar în fața unei asemenea

orchestre – eu însumi îmi dau seama – dirijorul poate de zece ori mai mult decît în fața unui ansamblu mediocru, bineînțeles dacă e stofă în dirijor!

Peste cîteva zile după ce voi fi terminat a 4-a reală de „Samsone”, mergem la Palermo, unde voi dirija finala ciclului Beethoven, adică trei concerte (a „opta” și de două ori a „noua”). Voi avea ca solist pe Petrică Munteanu, care a făcut progrese uluitoare și merge din ce în ce mai bine. De altfel peste cîteva zile cîntă aci chiar reluarea Traviatei cu Serafin la pupitru – Spătaru încă n-a reușit să pătrundă la Scala, dar astăzi am vorbit și pentru el cu Serafin; va fi probabil și el angajat ca să cînte, așa mi-a promis Serafin, care este director. (A cincea Traviată, așa este proiectul, va fi cîntată de Berceasca; păcat că bărbatul ei îi strică afacerile, căci o face și pe ea antipatică din cauză că se poartă imposibil, este violent cu toată lumea și spune tot felul de prostii, lăsînd impresia că este nebun.)

După Palermo mă întorc la Scala pentru a pregăti și dirija 4 recite de „Cosi fan tutte”, apoi în Aprilie urmează la Napoli 4 recite de „Salomeea”, unde l-am angajat pe Spătaru în rolul lui Naraboth, apoi 2 concerte la Roma, apoi cîteva spectacole de operă (Falstaff sau Thaïs) la Palermo și așa mai departe.

Nu mă mai plîng de angajamente, îmi pare rău că nu le pot satisface pe toate, căci totul ar fi interesant.

Acum au început pretutindeni să mă consulte la distribuții, și nimeni nu mai poate cînta în operele mele decît numai dacă sînt și eu de acord. Evident, acum toți încep să-mi facă curte și așa pot începe într-o bună zi și plictiselile; dar în toate mișcărilor, te asigur, sînt f. prudent, ceeace mi-a adus critica a chiar însăși nevestei mele. Ca să-ți dau un exemplu: un mare impresariat face în curînd un turneu cu o trupă excelentă de artiști italieni la Londra (30 spectacole) și mi s-a cerut insistent să merg în fruntea acestui turneu. Eu însă am refuzat net, pe motivul că nu vreau să indispon colegii italieni și că un turneu italianesc în Anglia, înseamnă în același timp și propagandă italienească, aș că ar face o impresie penibilă să lipsească la pupitru un italian. Refuzul acesta a făcut o impresie colosală și mă felicit pentru filosofia de a nu forța lucrurile.

Spătaru a venit ieri de la Viena unde a cîntat 7 spectacole la Staatsoper cu succes enorm (am văzut criticile și scrisoarea de angajament) și îmi spune că nu se trăește deloc prost acolo, evident la bursa neagră găsești, ca pretutindeni totul.

Pentru lumea săracă totul e un dezastru. Informațiile lui m-au interesat special, căci și eu am invitația să fac spectacole la Staats și un concert, așa că am răspuns prin agenția mea că la toamnă aș fi dispus să vin acolo. Tot mai sper să mă duc în Germania, pentru a putea avea intrarea voi încerca să dirijez undeva, probabil la Staatsoper din Hamburg, care îmi scrie mereu, principalul e s-o văd pe mama.

N-ar fi exclus că înspre vară să vin cu Lisette în țară, bineînțeles dacă voi avea toate garanțiile că în spre Octombrie să pot pleca iară pentru a-mi putea continua angajamentele. Ce crezi tu ? Crezi că viza de ieșire în pașaport obținută încă mai înainte de a intra în țară ar fi suficientă garanție? Tare aș vrea să vin pentru 3 luni, ca să ne vedem toți și să ne tot povestim, dar îți mărturisesc, încă nu sînt de loc convins de treaba asta.

Intenționez să-ți trimit cu aceiași poștă și frumosul program de la Scala; asta, și criticile, după ce le vei fi arătat la prieteni, te rog să le depui în mîinile coanei Dada. Aș ține mult să-l informezi în special pe Alfred de conținutul scrisorii mele, citindu-i frazele care ar putea să-l intereseze, idem pe Jora.

Te mai rog să-i spui lui Bădescu multe gînduri bune și dacă nu răspund prin scrisoare – sînt prea ocupat – să fie sigur că voi vorbi la Roma ce m-a rugat.

Tot ce mi-ai scris despre viața ta m-a bucurat mult. Lisette îți trimite salutări, dar e nițel supărată că nu i-ai trimis o salutare.

Acum vă las și vă îmbrățișez cu multă dragoste

Al vostru

Ionel

*

Autor: Ionel Perlea
Destinatar: Nicolae Lubomirov
Locul și data: 16 Mai 1947 Milano

Limba română
Scrisoare (copie)

Colecția Viorel Cosma

Dragă Lubache,

Iată câteva zile libere pentru mine! Iată dorința mea de a vă mai vorbi pe larg despre isprăvile mele! Scrisoarea ta mi-a făcut multă bucurie și mi-a redeschis dorul de țară, de familie și de tine și de toți prietenii. Dar pentru moment și încă pentru multă vreme nu mă pot gândi la așa ceva, ar fi un sentimentalism copilăresc!

Într-o oarecare măsură, desigur sunteți informați despre mine; într-adevăr, cu mare satisfacție pot pretinde că am călcat cu dreptul aici la Scala, la una din cele mai splendide Instituții din lume. Despre asta mai târziu! Scala este un vis! Nu știu dacă coana Dada v-a trimis o serie de critici din urmă, cu care m-a elogiat întreaga presă milaneză, atât de dificilă. Apoi nu știu dacă v-a dat acele două programe-caiet destinate lui Alfred cît și lui Missir. Dacă nu, atunci cere toate documentele acestea de la soacra mea, mai ales că în cele din urmă, i-am mai trimis alte critici extraordinare, care au apărut cu întârziere și arată-le lui Alfred.

Ezit oarecum să-ți povestesc pe larg de frică, că ați putea crede că-mi place să exagerez lucrurile; nu, totuși nu e nici un basm, când vă spun că întregul Milan a acceptat din toate spectacolele stagiunei „Tristanul” dirijat de de Sabata, „Samsonul” și „Cosi fan tutte”, ca punctele culminante ale stagiunei. Ceva trebuie să fie adevărat din toată povestea asta, căci nu de mult am iscălit un nou contract cu Scala, în condițiile cele mai avantajoase pentru încă 8 spectacole în Iunie, apoi alte patru în August și încă 20 pentru stagiunea de iarnă. Nu mai vorbesc de o altă serie mare de spectacole pentru alte orașe în Italia, între spectacolele de la Scala. Apoi mai este o altă cerere de concerte sau spectacole, pe care a trebuit să le refuz din lipsă de timp liber.

Cu direcția Scalei sunt în termenii cei mai măgulitori pentru mine. După „Cosi fan tutte” s-au dat o serie de banchete pentru mine, oferite de direcție și de marii industriași ai Milano-ului, am făcut apoi mare prietenie cu Contesa Wally (di) Castelbarco, fata lui Toscanini, care are o imensă admirație pentru mine – prin ea, chiar și prin direcția Scalei, bătrânul este perfect informat despre mine; apoi o altă nouă prietenie care mă încântă mult: Fata lui Puccini, care nu lipsește de la nici un spectacol de al meu! Sunt persoane extrem de interesante și mărturisesc că mă simt foarte bine în ambientul lor, unde se respiră un alt aer! Unde se simte adevărata pasiune pentru muzică!

Despre Scala, ca Instituție nu știu de unde să încep povestea mea? Am impresia că visez; nu-ți pot descrie ce plăcere e să dirijezi o astfel de orchestră! Ei! Orchestra ajutată de acustica salei elegante, despre care se spune că este acum mai perfectă ca înainte, îți dă impresia unui Stradivarius. Nu-ți poți închipui ce splendoare de sunet se poate obține, mai ales la coarde! Eu singur rămân uneori uimit când repet cu ei, când aud sunete pe care nu puteam să mi le imaginez. Și apoi, când imediat mă sesizez, că se poate obține și mai frumos, apoi insist și rămân tâmpit când aud că orchestra dă, ceea ce credeam că-mi imaginez copilărește! Această orchestră te face să crezi că nici nu e cine știe ce mare lucru să faci o execuție splendidă: ea este atât de rafinată în toate mișcărilor ei, încât fără să-ți dai seama, ajungi la perfecție! Ea te inspiră la cele mai superbe pretenții artistice; ea te forțează aproape! Aș compara-o cu o femeie frumoasă, sensuală, înamorată, care se dă toată!

Dar să lăsăm poezia! Să trecem puțin la bucătăria Scalei! Orchestra e compusă din 18, 16, 12, 11, 9 coarde, câte 4 lemne, 8 corni, 4 trombe, 4 tromboni, tuba, 2 arpe și 5 baterii. E bine, dragă Ljub – (și asta aș ține să difuzezi lucrurile nițel): La Scala nu există nici un fel de rotație, afară de suflători, prin forța lucrului. Ei bine, nu există repetiție, nu există spectacol, fie el de gală, de premieră, de obișnuit, popular sau matineu, fie Tristan, fie Traviata, fie Fledermaus, fie cine știe ce să nu fie toată formația de coarde în picioare. E un lucru minunat! Pricepi ce

de repetiții splendide poți face în felul acesta! Poate și asta contribuie la impresionanta disciplină ce o găsești la Scala, pentru că în felul acesta nu se întâmplă enervări la repetiții, când dirijorul trebuie să repete lucruri, din cauză că la celelalte repetiții erau alți instrumentiști, ceea ce plictisește pe celălalt, care a mai repetat același lucru.

La „Cosi”, însă am redus orchestra la 10, 8, 6, 4, 4 și îți jur că la toate opt repetiții pe care le-am făcut, nu s-au schimbat odată orchestranții, evident nici la cele cinci spectacole. Interesant de știut, că au fost contractate 3 spectacole cu artiștii și cu mine, iar succesul a fost așa de mare încât s-au putut face cinci. Ceea ce a fost considerat aci ca un record, că nici un spectacol nu rezistă mai mult de maximum 4 ori, în afară de Traviata, Bohème etc. Desigur te va interesa să știi că la Scala, ca în toate teatrele italiene, nu există nici un fel de angajament pe an, decât numai pentru directorul artistic, cor, orchestră (și încă aceștia în teatrele de provincie numai pe luni determinate), corepetitori, personal tehnic și administrativ. Dirijorii și cântăreții sunt angajați pe număr de spectacole. Așa că boerii de la București nici nu-și dau seama ce regim avantajos au, în ceea ce privește stabilitatea și garanția pentru bătrânețe! Acum, unde am văzut și stările din străinătăți, îmi dau seama că din acest punct de vedere, ai noștri să nu se plângă! Mai ales domnii din orchestră! Orchestra Scalei, după cum am mai spus și dat fiind că n’au nici un fel de rotație, lucrează efectiv zilnic și anume tot anul! Vacanța (bineînțeles) numai de o lună, nu a fost niciodată plătită, anul acesta este pentru prima oară plătită de când există această orchestră! Deci, nici pomeneală de trei luni libertate cum o avea orchestra noastră întotdeauna! Zilnic sunt două servicii pentru orchestra întreagă, fără rotație! O singură zi, luna, orchestra are repaos când nu se repetă și nu e spectacol! De multe ori sunt chiar trei servicii pe zi. Un exemplu: În ziua când voi face premiera „Orfeului”, mi s-au fixat două lecturi (dimineața și după amiaza) de orchestră pentru „Rigoletto”; pentru care, de altfel voi avea 7 repetiții, deși, după cum îți poți imagina lesne, orchestra ți-l cântă și în somn! Laț cum se lucrează la Scala! Frumos însă este, că nu există să-și permită vreun orchestrant a declara că sunt prea multe repetiții,

precum n'a auzit până acum nici o ureche omenească vreun orchestrant să se plângă de prea mult lucru! Din contra – un lucru aproape de necrezut! – orchestra face de multe ori scandal la direcție că nu se repetă destul, iar la debutul meu cu „Samson”, o delegație a orchestrei s'a dus la direcție, reclamând o a treia repetiție de lectură, considerând că două repetiții sunt insuficiente pentru un maestro de talia mea! Ce să-ți spun, am rămas uimit, când m'am văzut cu a treia lectură! Îți povestesc aceste lucruri pe larg, pentru că sunt realmente interesante de știut, mai ales pentru mentalitatea orchestranților noștri, cari n'au priceput încă nimic din ceea ce trebuie pentru artă; aș dori din tot sufletul ca lucrurile acestea să se știe acolo. Mi'aduc aminte de veșnicele reclamații ale orchestrei Radio, care de bine de rău – nu știu – dacă făcea mai mult de 3-4 servicii pe săptămână, de Dl Schenck, fagotist vienez, care era „victimă” eternă a unei munci de „sclav”, de tragerea chiulului la lucru de către Filarmonici etc.! De pretențiile de a nu repeta în ziua premierei, nici a doua zi și atâtea altele! De învoiri de la repetiții sau spectacole! Lucru necunoscut aici! Apoi, acordajul orchestrelor din Italia! Și cel de al nostru! În sfârșit să nu mai vorbim de aceste lucruri!

Apoi sus pe scenă: Maeștri substituți, adică corepetitorii! Fiecare cântăreț se prezintă la dirijor perfect învățat, pe dinafară! E lucru minunat! Mi-aduc aminte de Bebe [Petre Ștefănescu-Goangă, n.n.], care venea încă la repetiția generală la „Maeștrii” cu partitura în mână! Apoi tot aparatul scenic, dirijorii de pe scenă, maestrul de cor, asistat de doi dirijori ajutoari, el nu dirijează, supraveghează numai! De cor nu-ți mai vorbesc, este cel mai formidabil cor ce l-am auzit. Orchestre de talia Scalei mai sunt și la Viena și Berlin, dar cor ca la Scala, nu cred să mai existe în toată lumea!

De când am venit în Decembrie în Italia, am dirijat aproape fără încetare, începând cu Torino (concert), Bologna (concert), Napoli (3 Tristan și 2 Haensel und Gretel), Scala (4 Samson), Palermo 3 concerte: ciclul Beethoven și anume Simfonia a 8ta și de două ori a „Noua”, Roma (mare concert) apoi m'am repezit o săptămână la Paris, apoi la Scala (5 „Cosi” și două concerte cu „orchestra de cameră” din Milano), Trieste

(concert) și recent un concert la Genova unde publicul a fost foarte entuziast, a trebuit să repet bucata de la sfârșit (Tristan, moartea și preludiul). De la Genova am făcut o plimbare delicioasă cu un prieten în mașină, de-a lungul Rivierei până la Rapallo și mărturisesc că nu am văzut ceva mai frumos până acum în viață; idem ieri când ne-a plimbat un membru al Consiliului de administrație al Scalei la lacul Como. Ați cunoscut Villa Carlotta? E paradisul pe pământ! Alaltăieri a fost inaugurat primul teatru de stat italianesc de proză! Am fost rugat să dirijez eu orchestra Scalei o bucată la începutul spectacolului! A fost foarte simpatic – Publicul entuziast! Dragoste pentru mine parcă aș fi deja italian!

Proiectele mele: După cum am mai spus, voi dirija tot lunie la Scala! E vorba de o stagiune „extra” pentru primul târg internațional acu după războiu. Totul va avea un cadru festiv, iar inaugurarea o fac eu cu o monumentală montare a Orfeului lui Gluck cu faimoasa Ebe Stignani. Cor de 150, orchestra mărită la 120 persoane. Asistă și președintele Republicii la premieră, care este anunțată ca un mare eveniment și ca substituirea lui „Otello” pentru care era așteptat Toscanini. Se mai prezintă Traviata, Rigoletto, Boema și un balet. Rigoletto deasemeni trebuie să-l fac eu. În total 8 recite, deci destulă muncă într’o lună, dar îmi aduce bani serioși și te asigur că e nevoie!

În Septembrie alte patru spectacole la Scala, apoi plecăm cu echipa din „Cosi fan tutte” în Olanda și Belgia, care ne cere insistent; e posibil să facem și un spectacol la Paris și în Elveția. Apoi o altă serie de spectacole la Verona în Arenele, unde sunt colosal de bine plătit; între picături câte un concert, în Noembrie în diverse țări, apoi seria mare de spectacole iară la Scala, între ele „Salomea” și „Samson” la Napoli și apoi vine ceva mare de tot despre care încă nu pot vorbi.

Multe oferte frumoase a trebuit să le resping cu toate că m-ar fi interesat artisticește, dar ce e prea mult iară nu e bine! În orice caz sper ca în cel târziu 2 ani să-mi completez repertoriul, care de pe acum este deja foarte mare (peste 700 de lucruri dirijate) și mă încântă că Scala îmi dă posibilitatea să dirijez cu preferință opere pe care încă nu le-am dirijat. Aci totul

se dirijează pe dinafară și te asigur că, cu un ansamblu și orchestra Scalei, nu e nici o greutate de a dirija fără partitură! Odată terminat cu repertoriul, nu voi mai dirija nimic nou, decât numai lucrări de experimentare, pentru a încuraja compozitorii tineri din toate colțurile lumii!

Directorul artistic Tulio Serafin a demisionat pe neașteptate zilele acestea și acum expediez în mod provizoriu, până la numirea noului director, afacerile direcției artistice, ceeace nu prea mă încântă, pentru că în felul acesta sunt puțin vârat în chestiuni de cari fug de atâția ani. Noroc că lucrul este trecător, dar m'am înspăimântat când s'a tatonat pe lângă mine zilele trecute pentru preluarea răspunderii à long aller! Aud acum că va fi numită o persoană neutră, nu dirijor, care să se ocupe de bucătărie, fără prea multă mână liberă și care va avea în jurul lui 3-4 dirijori de nume cu cari va fixa împreună în linii mari activitatea.

Aceștia vor fi de sabală (?), subsemnatul, ceilalți încă nu sunt găsiți. Săptămâna viitoare, și ți-i voi comunica. În orice caz va fi o stagiune bogată.

Despre Petrică Munteanu, tenorul român, care a fost cu noi în lagăr, în două cuvinte. A cântat cu mine în „Cosi” și a făcut un succes foarte frumuseț. Lucrul s'a petrecut așa: Serafin, oarecum îmbătrânit, l'a auzit și a rămas impresionat de fraza, muzicalitatea lui, angajându-l pe loc, însă din mare greșeală, pentru Traviata, 4 recite. Contractul era iscălit așa degeaba l-aș fi sfătuit să nu cânte. Băiatul ajunge până la repetiția generală și dovedind o totală insuficiență vocală, pentru că rolul era mult prea tare pentru el, a fost protestat și nu a fost lăsat să cânte. Scandal în lumea artistică, Serafin vehement atacat în presă (și asta a contribuit la demisia lui), bietul Petrică, prăpădit, cu gânduri de sinucidere, caută consolare la mine. Cum sunt un om foarte „rău” (de la „Opera Română cetire”) i'am ridicat moralul și cum îl angajasem deja înaintea acestui incident pentru a „Noua” la Palermo, aveam interesul să fie cu capul sus, și astfel într'adevăr a cântat deosebit de bine. Reîntorcându-mă la Milano am putut constata că acest băiat are o baftă cum rar se întâmplă. Tenorul care trebuia să cânte „Cosi” nu a fost disponibil la datele cerute de

mine și atunci bătrânul Serafin mi-a propus diferiți alți tenori, jucându-se din nou și cu soluția „Petrică”. Repede am profitat și am ales pe Petrică, convins că vocea lui merge pentru Mozart perfect. Serafin, evident, avea și el interesul lui de a reabilita pe Petrică, după ce el a fost atât de atacat de presă; la rândul meu m’a încântat ideea deasemeni de a-l reabilita. Dar pe de altă parte mă întrebam dacă nu va fi un nou scandal, când publicul va auzi ca un tenor, deja protestat, va fi din nou chemat. Serafin m-a liniștit, spunându-mi că la Milano publicul este absolut obiectiv și știe să deosebească printre cazuri. În orice caz – ce să vă spun – am avut într’adevăr un mare curaj și cred că am dovedit cu asta cât ajut pe artiști atunci când merită, cu toate că „domnii” de la București susțin contrariul. Și numai eu știu până ce emoții am trecut la repetiția generală din cauza lui Petrică, căci nimeni nu mai avea încredere în el și nici n’a cântat prea bine la această repetiție din cauza trecutului. Iar dacă el ar fi „....o” și de data asta, ei bine, eu m’aș fi ales cu niște atacuri de nu mai puteam niciodată să mă prezint la Scala: fără îndoială, s’ar fi spus atunci: acest dirijor român, d’abia venit la Scala, ne bagă acum pe compatrioții lui pe gât. Unde mai pui că la Scala tenorul este sempre cel mai expus, iar publicul este neiertător de exigent, fiind obișnuit de-a lungul întregii istorii Scaligere cu tenori de rang, Caruso, Gigli, Pertile, Lauri-Volpi etc. Ei bine, Petrică (nu pot să spun că i-a tâmpit) a trecut foarte curat, cu aplauze la scenă deschisă și eu și Lisette cu Cristinica în sală, eram fericiți și respiram ușurat! Gândiți-vă că, cu câteva zile mai târziu, un Lauri-Volpi a fost literalmente fluerat în Boema! Dar ce curaj am avut! Nu știu dacă l-aș avea a doua oară? Mi-era așa milă de el și când am văzut că are o șansă de reabilitare, puteam să nu i-o dau? Dar care altul în locul meu și-ar fi luat în gât o asemenea afacere? Dar sunt sigur, că Petrică nu realizează nici pe jumătate cât am făcut pentru el și cum mi-am pus pielea în foc, căci îți imaginezi ce nas poartă acum, dar nu face nimic, am învățat deja de mult să nu te aștepți la recunoștință, cu toate că înaintea premierei eram pentru el în scrisori „tata”, „Dumnezeu” tot ce vrei! Și așa a ajuns Petrică să fie cântăreț la cea mai mare instituție, cântând 5 recite de „Cosi”. Trei spectacole erau contractate cu întregul ansamblu

dar succesul fiind imens, s-au putut da încă două! Lucru record pentru Scala!

Și Berceasca și-a încercat norocul la Scala, dar cu toată vocea ei, pe care nu am mai auzit-o de la București încoace, a ratat totul la Scala, din vina ei și, bineînțeles, din cauza acestei canalii de bărbat. Închipuiește-ți, la banchetul Scalei, oferit mie de directorul general, acesta mi-a povestit un detaliu amuzant, pe care-l avea de la Serafin. Primul lucru, care l-a făcut Țurcan, când s-a prezentat cu ea la Serafin, a fost să declare că eu sunt un „Nazi” și, că sunt „expulzat” din România! Țăstia sunt românii colegi! Dar s’a făcut de râs, căci prompt i s’a răspuns, că aceste lucruri nu interesează Scala: căci numai „valoarea contează acolo”. A fost tâmpit, pentru că situația mea din România se cunoaște perfect de bine în Italia, așa cum este ea într’adevăr. De altfel nimeni nu l’a luat în serios, chiar nici măștrii substituți, cu cari stătea toată ziua de vorbă, bârfindu-mă pe rupele. La rândul meu, când îl întâlneam pe culoarele administrației, îi răspundeam foarte distant la salutul lui acru. Dar într’o seară a asistat la un „Samson” și cum publicul îmi făcea iar o manifestație colosală la apariția mea, se vede că a rămas impresionat și a schimbat de idee, căci după asta a venit foarte umil înspre mine pentru a mă „felicită”. Bun și iertător cum sunt, i-am dat mâna, dar acum îmi pare rău, după ce am aflat canaieria lui.

În timpul acesta, Serafin, greșind din nou a distribuit-o pe Berceasca în Traviata, vroia o Traviata mai dramatică! l-a fost pus la dispoziție cel mai bun corepetitor timp de o lună și, finalmente, a ajuns la orchestră cu o comisie în sală; eu însă n’am putut să asist. Ei bine, a fost un desastru! Cu toată munca ei de o lună, Dânsa nu mergea în nici o măsură împreună cu orchestra și vocalmente nu era decât un urlat. Serafin și comisia au rămas consternați, bineînțeles a fost imediat trimeasă la plimbare. Reacția lor: Ea cu nasul sus, bravând, iar Țurcan se apucă (de la „Opera Română cetire”) cu maniera lui de revoluționar să țipe la Serafin, față de toată cealaltă lume! Ce să-ți spun? Toți i-au întors spatele, iar a doua zi când mi s’a raportat afacerea mi-a crăpat obrazul de rușine ca Român! Acum Serafin îmi cerea informații despre acești doi tipi, prudent

cum sunt, am apărat-o pe ea încă, cât am putut, spunând între altele, că dat fiind vocea ei, trebuie puțină răbdare în ceea ce privește muzicalitatea ei, căci și alți mari cântăreți, cu renume, nu sunt întotdeauna impecabili cu privire la asta. Dar unul din direcție mi-a răspuns prompt „că Scala nu e școală!”

Și așa s'a terminat pentru totdeauna povestea cu Berceasca la Scala! Asta dovedește că dacă ești la București „mare”, nu înseamnă că ai și Scala în buzunar. Acum ei se produc la Palermo, ea cântând, el „prinț consort”! Bine, după afacerea asta Dl Țurcanini a umplut toată Roma că eu aș fi lucrat-o pe ea la Scala! Și bârfesc Opera Română și atâtea altele. E un tip într'adevăr periculos, infam, fără Dumnezeu și finalmente nebun!

Că nu mă poate pișca cu nimic, asta e altă treabă. Bineînțeles nu mă poate deranja cu nimic, dar v'am povestit lucrul ca să se știe ce fac Românii pâ'n străinătăți. J'en ai assez en ai!

Spătaru a fost aci, venind de la Viena, unde a cântat 20 spectacole la Staatsoper. Acum încerc să-l fac să cânte și el la Scala, a ajuns acum în urmă să cânte excepțional de bine din toate punctele de vedere.

I-am aranjat zilele acestea, audiția în fața mea și a unei comisii, dar n'am putut încă obține un rezultat definitiv, căci totuși au fost câteva rezerve în ceea ce privește volumul, pretențiile la tenor pentru stagiunea viitoare vor fi mărite! Cred însă că-l voi putea distribui, ca debut, în Butterfly, iar după asta, dacă face succes poate trece la Rigoletto sau Bohème, care sunt aci cele mai expuse roluri pentru tenor liric.

Mai sunt o serie de cântăreți români aci, cari mi-au venit toți pe cap pentru a-i proteja la Scala, dar n-am ce să le fac, trebuie multă, multă prudență, cu atât mai mult că nu mă pot expune să mi se reproșeze că vreau să-mi impun „clica mea”. Desigur, așa s-ar zice la prima nereușită.

Mai este cântăreața Irina Fratitza care s'a lansat în mod surprinzător la Londra, unde are contract pe 5 luni: cântă Don Pasquale, Rosina, Gilda, cam asta. Am să încerc să-i fac ceva la Scala când o veni iară.

Ce elemente tinere și promițătoare mai sunt la București?

Zilele trecute am avut o mare bucurie: Marele dirijor Hermann Scherschen mi-a scris din Elveția că va dirija în Septembrie „Variațiile” mele la Zürich, Bineînțeles, mă voi duce să asist. „Don Quichote”-ul ce l-am scris la Paris vreau să-l fac într-o bună zi cu Orchestra Scalei, dar până în prezent n’am reușit să completez materialul de orchestră și nici nu știu când voi avea timp. Mai ales, că efectiv, nu am decât 20 zile de repaus în Iulie, de care vreau să mă folosesc, dacă obțin viza americană, să mă reped pentru o săptămână la München.

O întâmplare care putea să aibă urmări tragice a fost acum două săptămâni: un accident de automobil! Avocatul orchestrei Scala ne-a invitat să petrecem o zi la Como. La treizeci de kilometri afară de Milano, el fiind la volan, îi vine rău și leșină; eram în viteză de 70 pe oră. Ei bine, mașina a luat-o razna, ajunge pe șinele căii ferate alăturate, sare ca o pasăre și Dzeu știe cum ne-am oprit și cum nu ne-am dat peste cap. Ce să-ți spun, ne-au trecut nădușelile! Avocatul zăcea în nesimțire la volan, norocul nostru însă a fost prietena lui care a avut prezența de spirit să manipuleze la mașină pentru a opri motorul. Eu personal, uitându-mă fericit înspre munți nici n’am observat în clipa aceea că conducătorul își pierdea cunoștința. Lisette lângă el deasemeni!

Iată că v’am povestit o mie și una de lucruri și vă rog să mă iertați de a fi făcut asta cu atâtea amănunte.

Dragă Ljub! În prima versiune destinasem aceste rânduri lui Alfred, pentru că nu e greu de ghicit că aș fi avut interes ca anumite lucruri să le difuzeze mai departe. Concomitent cu asta am vrut să-ți trimit copia, ca să fii la fel informat. Vei înțelege că-mi este într’adevăr greu să repet toate lucrurile în câteva scrisori și de aceea am recurs la acest sistem de copii.

Dar asta nu înseamnă că va trebui să consideri aceste rânduri scrise altuia. O copie va merge la frații mei.

Ești însă un leneș incorigibil! Când ai ști cât de mult muncesc, apoi cât de mult am de studiat în casă și în al treilea rând, câte sute de scrisori, cu conținut lung și detaliat am de expediat în toate colțurile lumii, ei bine, atunci voi toți și în special tu ca bun prieten care îmi scrii așa de puțin și rareori,

față de cantitățile ce scriu eu pentru voi, sunteți de neiertat. Am meritat eu asta? Cred că nu!

Dar nu ne vom supăra! Mă gândesc de mii de ori la voi, în special la tine, și întotdeauna îmi închipui că într-o bună zi vei putea veni aci cu soția ta, ca să ascuți timp de două luni Scala și să mă vezi și pe mine la lucru și să te convingi cât de mult poate da un artist aci când i se pune la dispoziție tot ce îi trebuie. Desigur ați fi fericiți de a auzi atâtea lucruri superbe la Scala!

Acum vă îmbrățișez cu toată afecțiunea mea și aștept cu nerăbdare rânduri lungi de la tine.

Te-aș ruga să arăți lui Alfred, sau să-i citești pasagiile din această scrisoare pe care ar putea să-l intereseze, sau dacă crezi, să o citească. Las aceasta la judecata ta!

Scuză greșelile mele de scris și chiar de românească, dar cum sunt obligat să scriu în cea mai mare viteză nu mai am răbdare să mă gândesc prea mult de a găsi fraze impecabile.

Cu dragoste și pe curând

Ionel

P.S. În curând sper să găsim un apartament, fiind acum stabilit definitiv la Milano.

Te rog mai ai grijă de soacra mea și de „Oana”!

*

Autor: Ionel Perlea

Destinatar: Nicolae Lubomirov

Locul și data: Albergo Turistico Napoli

1 Ian. 1948

Limba română

Scrisoare (copie)

Colecția Viorel Cosma

Noroc porumbeilor să vă aducă Anul Nou! bucurii cu toptanul și mereu tot atât de mult amor! Mai duceți-vă pe la mama și săruțați pe tante Marie din partea noastră.

Vă pup și mi-e dor de voi

La mulți ani!

Cristinel

Lisette

Ionel